

eenrelaties tussen taalhandelingen en de grammaticale taalmiddelen waarmee die gerealiseerd kunnen worden. Maar je kunt heel goed als docenten en leergangauteurs praktische grammaticaleerlijnsafspraken maken, die in de school om meerdere redenen, waaronder de doorlopende leerlijnen, zinvol zijn (Kwakernaak, 2005).

Ik voeg aan Westhoffs vaststelling toe: vanuit taalverwervingsonderzoek zijn er erg weinig aanknopingspunten voor de ERK-niveaubeschrijvingen en de volgorde waarin het ERK de verschillende taalhandelingen zet. Maar dat geeft niet. Het ERK is een impressionistische poging om niveaus van taalvaardigheid te beschrijven. Het is een reeks van ideaaltypische leerdersportretten, geen enig mogelijke of optimale leerlijn en geen natuurlijke verwervingsvolgorde. Het moet gezien worden als een praktisch werkvoorstel onder het motto: dit is een eerste poging, laten we ermee aan de gang gaan, kijken hoe het werkt en al doende bijstellen.

Hetzelfdegold 30 jaargeleden voor de drempelniveau-publicaties van de Raad van Europa (vgl. Kwakernaak, 1979). Dat waren inventarisaties van taalmiddelen, afgeleid van de taalhandelingen die leerders zouden moeten kunnen realiseren op het drempelniveau (dat is nu ERK-niveau B1). In *Profile Deutsch* (Glabionat, et al., 2005), een project van het Goethe-Institut en de Raad van Europa, worden de taalhandelingen van het ERK gecombineerd met de drempelniveau-aanpak: voor het Duits als doeltaal worden woordenschat en – jazeker! – grammaticale structuren verdeeld over alle ERK-niveaus. Ook voor Spaans is in 2006 het *Plan curricular del Instituto Cervantes* voltooid. Vergelijkbare projecten zijn aan de gang voor Engels en andere talen (zie voor een overzicht <www.coe.int/t/dg4/Linguistic/DNR_EN.asp#TopOfPage>).

In een eerder artikel over deze materie (Kwakernaak, 2006, pp. 26-27) heb ik uitgelegd waarom ik in *Profile Deutsch* de woordenschataanpak wel, maar de grammatica-aanpak geen goed idee vind: één verdeling daarvan over de niveaus, afgeleid uit de beschreven taalhandelingen, ongeacht de moedertaal van de leerder. Veel realistischer is het om voor iedere combinatie van een moedertaal en een doeltaal een aparte grammaticaleerlijn te ontwerpen die vooral gebaseerd is op praktische haalbaarheid: de natuurlijke verwervingsvolgorde, die mede afhankelijk is van de grammaticale contrasten tussen moedertaal en doeltaal. Die grammaticaleerlijn kan vervolgens geplaatst worden tegen de achtergrond van het ERK, dat wil zeggen: er kan geschat en uitgeprobeerd worden op welk ERK-niveau welke structuren beheerst kunnen worden – het liefst apart voor schrijven en voor spreken, omdat goed gealfabetiseerde leerders

bij schrijven eerder een hoger grammaticaal beheersingsniveau kunnen realiseren dan bij spreken.

Westhoff wijst terecht op het belang van feedback. Maar om effectief te zijn, moet daar een lijn in zitten. Diezelfde lijn moet zichtbaar zijn in de beoordeling, voor docenten én leerlingen. Een voorstel voor grammaticaleerlijnen voor Duits en Frans voor Nederlandstalige leerlingen is door een projectgroep uitgewerkt en uitgekomen bij de SLO (Meijer, 2006) vanuit de gedachte: dit is een eerste poging, zo goed mogelijk doordacht, concreet en gedifferentieerd (onder andere met voorstellen voor structuren die (eerst) lexicaal (als chunk) worden aangeboden). Laten we met ons allen kijken wat daarvan al of niet werkt, en zo komen we verder. Uitgangspunt: laten we dit samen doen, en niet zoals altijd al iedere leergang voor zich, iedere docent voor zich. Westhoff biedt een paar vage keuzecriteria waaraan iedere docent zijn eigen interpretatie moet geven. Die brengen ons niet dicht bij een gezamenlijke doorlopende leerlijn.

Westhoff gaat niet in op *Profile Deutsch* en soortgelijke projecten van de Raad van Europa, en niet op eerdere discussiebijdragen over grammaticaleerlijnen. Dat is een teleurstellend gemis in de ‘discussie en dialoog’ waar hij in het rapport *Vreemdetalenonderwijs in Nederland* (Edelenbos, De Jong & Westhoff, 2004) om vroeg. ■

LITERATUUR

- Council of Europe. (2001). *Common European Frame of Reference for Languages*. Strassbourg: Council of Europe.
- Edelenbos, P., Jong, H. A. L. de, & Westhoff, G. (2004). *Vreemdetalenonderwijs in Nederland. Een situatieschets*. Enschede: NaB-MVT.
- Glabionat, M., Müller, M., Schmitz, H., Rusch, P., & Wertenschlag, L. (2005). *Profile Deutsch. Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen*. Berlin usw.: Langenscheidt.
- Kwakernaak, E. (1979). Het Threshold-Level is geen methode. *Levende Talen*, 343, 541-544.
- Kwakernaak, E. (2004). CEF und Grammatik. Replik auf den Artikel „Akzeptanz der pädagogischen Funktion des ESP“ von Gerard Westhoff in *Babylonia* 2/2004. *Babylonia*, 2004(3), 63-66.
- Kwakernaak, E. (2005). Grammaticaleerlijnen in het vreemdetalenonderwijs. Duizend bloemen of één lijn? *Levende Talen Magazine*, 92(7), 5-7.
- Kwakernaak, E. (2006). Leerlijnen in het vreemdetalenonderwijs. *Levende Talen Tijdschrift*, 7(1), 23-29.
- Meijer, D. (Red.). (2006). *Advies-grammaticaleerlijnen Duits en Frans*. Enschede: SLO.
- Westhoff, G. (2004). Akzeptanz der pädagogischen Funktion des ESP. *Babylonia*, 2004(2), 53-56.
- Westhoff, G. (2006). Eigen inhoud eerst. Grammaticale regelkennis en het ERK. Deel 1: Inzichten uit de taalverwervingstheorie. *Levende Talen Magazine*, 93(8), 14-17.
- Westhoff, G. (2007a). Eigen inhoud eerst. Grammaticale regelkennis en het ERK. Deel 2: De ontwikkeling van het vormbewustzijn: Van chunks naar regels. *Levende Talen Magazine*, 94(1), 8-11.
- Westhoff, G. (2007b). Eigen inhoud eerst. Grammaticale regelkennis en het ERK. Deel 3: Implicaties voor de praktijk. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 10-13.

Foto: Anda van Riet

Maatwerk bij talen leren: hoe organiseer je dat? TaalRijk, het talentcentrum van het ROC Eindhoven

De laatste tijd is er veel kritiek geweest op het competentiegericht leren in het mbo – te weinig contacturen, slechte begeleiding en weinig kennisverwerving. Het kan echter ook anders. Toon van der Ven schetst in dit artikel een portret van een succesvolle invoering van taalbeleid en competentiegericht onderwijs op de campus Sterrenlaan van het ROC Eindhoven.

Toon van der Ven

De nieuwe Kwalificatiestructuur voor het mbo gaat de komende jaren officieel in. Kortweg: leren en beoordelen vinden aantoonbaar plaats in de beroepscontext (competentiegericht onderwijs, cgo) en, heel opvallend en belangrijk, de aan te tonen taalniveaus bij diplomering voor de verschillende opleidingen worden niet meer in een cijfer uitgedrukt, maar in de niveaus van het Europees Referentiekader (A1, A2, B1, enzovoort). Afgaande op sommige berichten in de media (‘Ze hebben alles geïntegreerd en nou mag ik alleen nog maar begeleiden’, ‘Nederlands als vak afgeschaf’t’, ‘Hoe moet ik een taal nou geïntegreerd aanbieden?’) levert dat hier en daar enige verwarring op.

De verwarring bestaat er onder andere uit dat het veel (taal)docenten nog niet duidelijk is welke plaats hun vak in de nieuwe opzet kan en moet innemen. Wat gaat straks geïntegreerd en wat kan, mag of moet nog in de vorm van lessen, leergangen of workshops?

Toch bieden juist die nieuwe Kwalificatiestructuur en de daaraan gekoppelde Kwalificatieprofielen een aantal kansen voor herkenbaar en zinvol taalbeleid waar ROC's – en dus de mensen die daar werken en studeren – blij mee kunnen zijn. Door de koppeling aan de Europese niveaus wordt er nu voor elke opleiding in het mbo een minimumniveau taalvaardigheid benoemd; een ontwikkeling die zal leiden tot een kwaliteitsimpuls voor taalbeleid en taalonderricht. Concreet betekent dit dat afstuderen met ‘een onvoldoende voor taal’ niet meer

TAALBELEID

- In de nieuwe Kwalificatieprofielen staan de eind-niveaus van Nederlands en de moderne vreemde talen omschreven in termen van het Europees Referentiekader. De ROC's en hun studenten moeten *aantonen* dat de studenten daadwerkelijk over de taalvaardigheden op deze niveaus beschikken. Er kan dan ook niet 'gemiddeld' worden.
- 99% van de niveau 4-opleidingen heeft één of twee vreemde talen in de Kwalificatieprofielen; dit geldt voor 74% van de niveau 2-opleidingen.
- Taalaanbod, taalbeheersing, taaltoegankelijkheid: al deze zaken, samen te vatten onder de noemer taalbeleid, zijn dan ook niet meer de verantwoordelijkheid van een taaldocent maar van *complete opleidingsteams*: ook niet-taaldocenten dienen op de hoogte te zijn van wat er aan taalvaardigheid gevraagd wordt aan studenten – en wat er dus in de opdrachten verwerkt dient te worden én hoe dit getoetst gaat worden.
- Een doelbewuste scheiding tussen integrale opdrachten (voor alle studenten in een opleiding) aan de ene kant en ondersteunende activiteiten (naar aanleiding van een talenintake) aan de andere kant is de basis voor meer maatwerk: studenten werken geen alles-in-een-pakket af, maar werken aan leertrajecten die voor hen relevant zijn.
- Om daadwerkelijk te kunnen presteren in de integrale opdrachten, zal een student nauwkeurig verwezen moeten worden naar de ondersteunende taalleerlijn: lessen, oefeningen en workshops op niveau. Dit min of meer 'traditionele onderwijs' blijft dus bestaan, maar wordt anders georganiseerd: geen homogene lessen voor heterogene groepen meer. De betrokken gedifferentieerde studentenstroom dient logistiek nauwkeurig georganiseerd te worden.
- De beoordeling en toetsing van taalcompetenties dienen vanuit de eigen integrale onderwijsvisie benaderd te worden, aantoonbaar in de beroepscontext, en dienen toch herkenbaar, afzonderlijk, kwalitatief geborgd te worden. Dat vereist een 'taalbewustzijn' in alle geledingen van de organisatie. Het KCE (Kwaliteitscentrum Examinering) zal hierop toezien.

mogelijk is: de niveaus moeten worden aangetoond. Er kan dus ook niet 'gemiddeld' worden: niet met wis-kunde, en niet binnen een taal met gespreksvaardigheid en bijvoorbeeld schrijven.

Op heel wat ROC's wordt inmiddels dan ook dege-lijk voorbereidend werk geleverd in de slag naar cgo en het daaraan gekoppelde maatwerk. Zo heeft ROC Nijmegen onlangs het Europees Talenlabel gewonnen met zijn project *Taal op Maat* en heeft ROC Eindhoven in de E-Experimenten van Kennisnet een sterke bijdrage geleverd met betrekking tot de organisatie van 'het leren': hoe kunnen ICT-toepassingen zoals, in dit geval, een opdrachtenmagazijn (inmiddels landelijk informeel bekend als een 'ladekast') met taalopdrachten op de Europese niveaus, het maatwerk ondersteunen? Bij beide ontwikkelingen is het Team Talen en Burgerschap van CINOP betrokken.

Veranderende positie talen

Hoe heeft ROC Eindhoven zich voorbereid op die veranderende positie van de talen? Hanneke van der Kruis, projectleider van het talentencentrum en verantwoordelijk voor de inpassing van talenonderwijs in cgo: 'Taalbeleid was een zaak van de taaldocenten. Daarmee waren de problemen ook puur hun problemen. Opleidingen kwamen niet veel verder dan "een stukje Engels of Duits" in een project, zonder samenhang. Structureel gebeurde er niets. Nu is het duidelijk dat taalbeleid de verantwoordelijkheid van complete opleidingsteams moet zijn.

'Bij de ontwikkeling en invoering van competentiegericht leren, bij de School voor Handel, Marketing en Mode volgens het Eindhovens Model (hEM: het cgo-model van deze campus) bleek al gauw dat dat niet kan zonder een stevig gepositioneerd taalbeleid. Cgo houdt in dat de student veel meer in de beroepscontext leert, via integrale opdrachten die een sterke band met de praktijk hebben. Daardoor wordt de transfer van het geleerde, de toepassing in die praktijk, veel sterker. Ook het verband van de talen met die praktijk wordt hiermee groter. Maar om te zorgen dat die student dan wel aan zijn taalvaardigheid kan werken, moet je naast die praktijkopdrachten ook een ondersteunend taalaanbod op maat kunnen bieden.

'Tegelijk beseffen we dat we heterogene groepen niet meer een homogeen lespakket aan kunnen bieden: de een verveelt zich en de ander kan het niveau niet aan – er moeten nog steeds woordjes geleerd worden, maar niet voor iedereen dezelfde. Daarom is er een intake om het taalniveau vast te stellen en zijn er in het TaalRijk veel vormen van ondersteuning. Dat kan zijn een digitaal oefenprogramma voor de grammatica, workshops

Werkwijze van het talentencentrum. © ROC Eindhoven

Regelmatige scholing van de betrokken docenten is een succesvoorwaarde

Hanneke van der Kruis en Willem van Dinther

“presenteren” of klassikale instructie “zakelijke correspondentie”. In het opdrachtenmagazijn wordt de student naar oefeningen op zijn eigen niveau verwezen. De begeleiding via POP-gesprekken (persoonlijk ontwikkelingsplan) is van belang voor de motivatie en de voortgang. Een wezenlijk onderdeel daarbij is het digitale leermanagement- en contentsysteem dat Willem van Dinther ontwikkeld heeft. Hiermee heeft zowel de student als de docent en de begeleider steeds toegang tot actuele voortgang en informatie over de taalvorderingen van de studenten.’

Integrale leerlijn op eigen niveau

Zodoende is het mogelijk geworden om taalopdrachten in de integrale leerlijn (in de vorm van projecten) op het eigen niveau van de student te ondersteunen vanuit het talentcentrum. Voor de ene student zal dat extra aandacht voor zakelijke teksten lezen betekenen, voor een andere extra gespreksvaardigheid en voor weer een andere domweg grammatica oefenen. Ook kan er een groep geformeerd worden uit verschillende opleidingen die aan dezelfde taalachterstand moeten werken.

Van der Kruis: ‘De verschillende activiteiten – soms individueel, soms klassikaal – in het TaalRijk zijn daarmee ondersteunend aan de praktijkopdrachten en in allebei deze “leerlijnen” moet de student zijn competenties aantonen. Voor de algemene taalvaardigheid krijgt hij aan het einde van zijn oefen-, diagnose- en toetstraject een Europees Taalpaspoort op het vereiste niveau – de een wat eerder, de ander wat later. En in de integrale opdrachten, afgesloten met een Proeve van Bekwaamheid (een integrale toets met gecombineerde, realistische opdrachten die betrekking hebben op een belangrijk deel van de opleiding), moet hij die taalvaardigheid regelmatig in de beroepscontext laten zien. Allebei de trajecten moeten met een voldoende

beoordeling worden afgesloten als voorwaarde voor diplomering.’

Randvoorwaarden

Bij de officiële opening van het TaalRijk op 12 januari jongstleden heeft het Cinop een ERK-scholing verzorgd voor alle taaldocenten (mvt) van de campus Sterrenlaan, gericht op het concreet vaststellen en gebruiken van kwaliteitscriteria voor taaltaken, waarmee de docenten praktisch aan de slag kunnen: zowel bij het zelf construeren van materiaal als bij het inschatten van bestaande opdrachten. Van der Kruis: ‘Regelmatige scholing van de betrokken docenten is een succesvoorwaarde, maar ook dat zij zelf de regie kunnen voeren over de praktische invullingen van, hier, het Eindhovens Model. Eén keer per maand komt de projectgroep samen om theorie en praktijk bij elkaar te brengen. Een belangrijk knelpunt is nu nog om de heterogene groepen ook zodanig in de roostering op te nemen dat zij daadwerkelijk flexibel kunnen kiezen, in overleg met hun begeleider.

‘Met de opening van TaalRijk zijn de talen niet alleen fysiek zichtbaar gemaakt, maar is tegelijk de ondersteunende taalleerlijn, zoals hierboven genoemd, als waarborg voor kwaliteitsonderwijs, in de onderwijsstructuur opgenomen, terwijl de intake en begeleiding een aanbod op maat garanderen.’

De start is gemaakt. Op veel ROC's wordt gezocht naar een eigen invulling van het landelijk beleid. Die ruimte is er, en er zijn steeds meer voorbeelden waar we van kunnen leren. ■

MEER INFORMATIE

Hanneke van der Kruis: <amp.vanderkruis@roceindhoven.nl>

Toon van der Ven: <tven@cinop.nl>

ROC Eindhoven heeft zijn taalbeleid in een handzaam boekje samengevat: TaalRijk is te bestellen via <www.roceindhoven.nl>.

De CINOP-publicatie *Da's Andere Taal, goedepraktijkvoorbeelden van competentiegericht talen leren* is te bestellen via <www.cinop.nl>.

Bas Böttcher op het Nationaal Congres Duits. Foto: Karin Heilen

Interview met Bas Böttcher

Leerlingen enthousiast maken voor poëzie uit Berlijn

Op het Nationaal Congres Duits in februari trad Bas Böttcher in Lunteren voor een volle zaal op. Een uur lang gaf deze ‘slamdichter’ de docenten een serie klank- en ritmebelevissen. Zijn performance was een groot succes! Daarnaast werden er op het congres workshops gegeven over het werken met ‘slampoetry’ in de klas.

Hermine de Knijff

Wat is ‘slampoetry’? Het is hedendaagse poëzie geschreven door jonge dichters die vaak in grote steden als Keulen, München en Berlijn wonen. De hoofdstad van Duitsland kent sinds het midden van de jaren negentig een bruisende *Szene* voor deze ‘Slam-Poeten’. Thema’s zijn liefde, eenzaamheid, alledaagse situaties en kritiek op de maatschappij. Het publiek leest deze gedichten niet in stilte thuis, maar hoort ze samen met andere liefhebbers tijdens een optreden van de schrijver. Want ‘slampoetry’ moet gehoord worden! Het geschreven gedicht fungeert slechts als basis voor de gesproken vorm. Klank, rijm en ritme spelen een belangrijke rol en het gesproken gedicht tijdens een performance is uiteindelijk het kunstwerk. Zo ontstond tien jaar geleden in Berlijn het fenomeen ‘poetryslams’. Dit zijn wedstrijden waarbij iedere deelnemer maximaal tien minuten krijgt

om een eigen gedicht of tekst voor te dragen. Attributen zijn niet toegestaan. De jury en het publiek bepalen uiteindelijk de winnaar. Poëzie is hiermee toegankelijk geworden voor een groot en jong publiek.

‘Slampoetry’ in de klas

Met ‘slampoetry’ kan heel goed in de klas gewerkt worden. En ‘poetryslams’ zijn heel leuk om met en voor leerlingen te organiseren. Voor een dergelijk project is het boek *Poetry Slam. Live-Poeten in Dichterschlachten* van Petra Anders (Verlag an der Ruhr, 2004) heel geschikt om in de klas te gebruiken (middenbouw/bovenbouw havo/vwo). In dit *Arbeitsbuch* worden verschillende teksten en slamdichters gepresenteerd, het bevat verwerkingsopdrachten voor leerlingen en tips hoe de klas een ‘poetryslam’ kan organiseren. Verder bevat het boekje een cd-rom met luistervoorbeelden en videoclips. ‘Slampoetry’ en ‘poetryslams’ laten leerlingen niet alleen kennis maken met authentiek en actueel Duits, ze stellen hen ook in staat